

osvrti

Povodom osme obljetnice Organizacije za zabranu kemijskog oružja Konvencija za zabranu kemijskog oružja

mr. Ivan Jukić, dipl. ing.

Dobriše Cesarića 19
10000 Zagreb
E-mail: imi_jukic@yahoo.com

Uvod

Pregovaranje o zabrani kemijskog oružja pod okriljem UN trajalo je više od 30 godina. Sredinom 70-tih godina prošloga stoljeća SSSR (1972.), Japan (1974.) i Velika Britanija (1976.) podnijele su nacрте sporazuma za zabranu kemijskog oružja na sjednicama Konferencije Odbora UN za razoružanje u Ženevi. Međutim stvarno pregovaranje za donošenje Konvencije o kemijskom oružju počelo je 1980. godine kada je na Konferenciji o razoružanju osnovano multinacionalno pregovaračko tijelo. Nacrt Konvencije je prihvaćen na Općoj skupštini UN u prosincu 1992. godine. Svečano potpisivanje otvoreno je na Konferenciji u Parizu 13. svibnja 1993. godine. Prvog dana Konferencije Konvenciju je potpisalo 130 država. Na Konferenciji je osnovana Privremena komisija sa zadaćom da u roku od četiri godine pripremi sve potrebne dokumente za osnivanje i normalan rad Organizacije za zabranu kemijskog oružja i njezinih organa. Zadaća Organizacije i njezinih organa određena Konvencijom osiguranje je provedbi odredbi Konvencije, uništenje postojećeg kemijskog oružja uz istodobnu snažnu podršku prijenosa naprednih tehnologija i svekolikog razvoja kemijske industrije posebice u zemljama u razvoju.

Organizacija za zabranu kemijskog oružja utemeljena je na Prvoj (osnivačkoj) skupštini Država stranaka (DS) Konvencije održanoj 6.–23. svibnja 1997. godine u Den Haagu.

Konvencija za zabranu kemijskog oružja

Konvencija za zabranu kemijskog oružja (Convention on prohibition of the development, production, stockpiling and use of chemical weapons and on their destruction – CWC) stupila je na snagu 29. travnja 1997. godine, šest mjeseci nakon što je Republika Mađarska kao 65. država podnijela dokumente o ratifikaciji generalnom tajniku UN (depozitar Konvencije). Konvencija je prvi međunarodni globalni provjerljivi sporazum o razoružanju i sastoji se od Preambule, 24 članka i tri dodatka (Dodatka o kemikalijama, Dodatka o provedbi i verifikaciji i Dodatka o zaštiti povjerljivih podataka). Konvencija je prvi međunarodni sporazum koji predviđa uklanjanje jedne kategorije oružja masovnog uništavanja pod strogom međunarodnom kontrolom pravno je obvezujući instrument koji teži univerzalnoj eliminaciji kemijskog oružja. Prema jednoj gruboj statistici više od 95 % svjetskog pučanstva živi u državama koje su ratificirale Konvenciju. U Europi sve su države potpisnice Konvencije. Posljednja je država koja je u Europi pristupila Konvenciji državna zajednica Srbije i Crne Gore (20. travnja 2000. godine). Regija koja ostaje posebna je briga prostor Srednjeg istoka, gdje Egipat, Irak, Libanon i Sirija vežu svoje pristu-

panje Konvenciji s izraelskim prihvaćanjem ugovora o neširenju nuklearnog oružja (Izrael također nije ratificirao Konvenciju). Krajem siječnja 2005. godine Konvenciju je ratificiralo 167 država, u preambuli Konvencije pored ostalog se kaže "Države stranke Konvencije odlučne su da djeluju s ciljem postizanja djelotvornog napretka u pravcu općeg i potpunog razoružanja uz strogu međunarodnu kontrolu, uključujući zabranu i ukidanje svih vrsta oružja masovnog uništavanja, u želji za promicanjem slobodne trgovine kemijskim proizvodima kao međunarodne suradnje i razmjene znanstveno-tehničkih informacija na području kemije u svrhe koje nisu zabranjene Konvencijom radi pospješivanja gospodarskog i tehnološkog razvitka svih zemalja potpisnica".

Prema članku I. Konvencije DS Konvencije obvezuju da neće nikada ni pod kojim okolnostima:

- razvijati, proizvoditi, nabavljati, gomilati ili zadržavati kemijsko oružje niti ga, neposredno ili posredno, prenositi drugima;
- upotrebljavati kemijsko oružje;
- vojno se pripremati na bilo koji način za uporabu kemijskog oružja;
- pomagati, poticati i navoditi druge na bilo koji način da se bave bilo kojom djelatnošću koja je Konvencijom zabranjena Državi stranki,
- uništiti kemijsko oružje kojeg je vlasnik ili ga posjeduje ili koje je smješteno na bilo kojem mjestu pod njezinim nadležtvom ili nadzorom ili ga je napustila na teritoriju neke druge DS, uništiti svaki pogon za proizvodnju kemijskog oružja kojeg je vlasnik ili ga posjeduje ili je smješten na bilo kojem mjestu pod njezinom kontrolom.

Konvencijom je dopuštena sinteza malih količina bojnih otrova u industrijske, poljodjelske, istraživačke, medicinske, farmaceutske i druge miroljubive svrhe, zaštitne svrhe izravno vezane za zaštitu od otrovnih kemikalija i za zaštitu od kemijskog oružja, vojne svrhe koje nisu vezane za uporabu kemijskog oružja i ne ovise o uporabi otrovnih svojstava kemikalija kao metode ratovanja i radi uspostavljanja zakonitosti uključujući suzbijanje lokalnih nereda.

Prema članku VI. DS Konvencije dužne su nakon 30 dana od stupanja na snagu Konvencije podnijeti deklaracije o relevantnim kemikalijama (otrovnim kemikalijama i njihovim prekursorima, koje se rabe u svrhe koje nisu zabranjene Konvencijom) i pogonima u skladu sa Verifikacijskim dodatkom. Kako bi se potvrdilo da su djelatnosti neke države u skladu s obvezama po Konvenciji, svaka DS mora dopustiti pristup inspekciji svih lokacija gdje se proizvode i čuvaju kemikalije dane u Popisima 1, 2 i 3 Dodatku o kemikalijama. Obveza je svake države stranke Konvencije podnositi deklaracije o planiranim aktivnostima za narednu godinu tijekom posljednjeg tromjesečja prethodne godine, a o provedenim aktivnostima tijekom prvog tromjesečja tekuće godine za razdoblje prethodne godine.

Prema članku VII. Konvencije obveza je DS Konvencije provođenje određenih mjera za provedbu Konvencije a to su:

- zabrana fizičkim i pravnim osobama poduzimanja bilo kakvih djelatnosti koje su u suprotnosti s odredbama Konvencije;
- ugradnja odredbi Konvencije o zabranjenim djelatnostima u kazneno zakonodavstvo;
- suradnja s drugim DS i pružanje odgovarajuće pravne potpore;
- davanje najvećeg stupnja prioriteta osiguranju zaštite ljudi i okoliša i po tom pitanju surađivanje s drugim DS.

Radi ispunjenja svojih obveza po Konvenciji dužnost je svake DS osnovati Nacionalno tijelo sa zadaćom da bude središte učinkovite veze s Organizacijom i drugim DS.

Prema odredbama članka VIII. Konvencije DS Konvencije osnivaju Organizaciju za zabranu kemijskog oružja (Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW) "da bi postigle cilj i svrhu Konvencije, osigurale provedbu njezinih odredbi, uključujući odredbe o međunarodnoj verifikaciji poštivanja Konvencije, te pružile forum za savjetovanja i suradnji među Državama strankama", sve DS Konvencije članice su Organizacije, a sjedište glavnog ureda je u Den Haagu. Kao tijela Organizacije osnivaju se Konferencija DS, Izvršno vijeće (IV) i Tehničko tajništvo (TT). Temeljna su zadaća Organizacije je osiguranje provedbe Konvencije i organiziranje foruma za savjetovanje i suradnju među državama članicama. Organizacija u svome radu nastoji odigrati aktivnu ulogu u poticanju razmjene znanstvenih i tehničkih informacija među državama strankama i poticanju trgovine kemikalijama, prijenosa tehnologija i opreme za miroljubive svrhe. Sa DS na bilateralnoj osnovi OPCW teži doprinosu u razvoju nacionalnih sposobnosti svih članica na polju miroljubive primjene kemije. Konferencija DS glavni je organ Organizacije i glavno tijelo odgovorno za provedbu i promicanje Konvencije a čine je sve države članice. Konferencija zasjeda jednom godišnje u redovitim, ali i u specijalnim zasjedanjima na zahtjev trećine svojih članica ili kada to odluči Konferencija ili na zahtjev IV Organizacije.

Izvršno vijeće (IV) je izvršni organ Organizacije i sastoji se od 41 člana koji se biraju na dvije godine između predstavnika pet regionalnih skupina po određenom ključu (Azija 10, Afrika 9, Istočna Europa 5, Latinska Amerika i Karibi 7, Zapadna Europa i druge države 10 predstavnika). Tehničko tajništvo (TT) je odgovorno za dnevnu provedbu odredbi Konvencije i provedbu verifikacijskog režima danog u Konvenciji. TT čine: glavni direktor kao šef i glavni upravni dužnosnik, inspektori te znanstveno, administrativno i drugo osoblje. Na čelu TT je glavni direktor kojega imenuje Konferencija na preporuku Izvršnog vijeća na mandatno razdoblje od četiri godine, koji se može produžiti za još jedno razdoblje. Osim glavnih obveza, nadzora i verifikacije implementacije Konvencije TT obavlja važnu ulogu u pružanju administrativne i tehničke potpore Konferenciji, IV i pomoćnim tijelima, pružanju tehničke pomoći i savjeta DS u provedbi Konvencije. Održava stalne veze sa Nacionalnim povjerenstvima DS Konvencije, kemijskom industrijom i sredstvima javnog priopćavanja, istraživačkim institucijama i nevladinim organizacijama. Informacije o radu Organizacije publiciraju se kroz organizaciju različitih seminara, radionica, tečajeva, tiskovina (OPCW Synthesis) i web-stranicu na internetu (www.opcw.org). U svim oblicima komunikacije Organizacija čini napore kako bi bila inovativno tijelo u međunarodnim poslovima kroz naglašenu važnost transparentije, građenja povjerenja i suradnje.

Za pomoć u radu Organizaciji postavljaju se mnoga savjetodavna tijela kao npr.: Znanstveni savjet (Scientific Advisory Board-SAB) i Komisija za tajnost podataka. Znanstveni savjet sastoji se od 25 neovisnih eksperata odgovornih za prosuđivanje i obavješćivanje o novim znanstvenim i tehničkim postignućima relevantnim za Konvenciju, ali i kao savjetodavno tijelo Glavnog direktora TT, IV i DS Konvencije za posebne probleme. Na IX. Sjednici Organizacije održane 29. XI.–3. XII. 2004. izabrani su novi članovi SAB-a među kojima je iz Hrvatske dr. Danko Škare.

Deklaracija i verifikacija kemijskih aktivnosti (Rad s kemijskom industrijom)

U proteklom razdoblju većina DS Konvencije podnijela je godišnje deklaracije o kemijskim aktivnostima. U ispunjavanju obveza deklariranja svih relevantnih kemijskih lokacija na njihovom teritoriju sve DS Konvencije moraju dati informacije Organizaciji o pogonima u kojima se proizvode kemikalije za mirnodopske svrhe bez obzira da li su one u državnom ili privatnom vlasništvu. U svakom slučaju deklaracija i verifikacija na bilo koji način ne smiju ometati legitiman rad kemijske industrije. Za DS poticanje međunarodne trgovine kemikalijama i kemijskom tehnologijom prioritet je Konvencije i u njoj su ugrađene takve mjere. Industrijsko pristajanje na inspekcije "u bilo koje vrijeme, bilo gdje" je uklonilo konačne prepreke prema multilateralnom sporazumu. Konvencija pruža industriji mogućnost da pokaže da nema što kriti. Nažalost postoji javna percepcija da ako proizvođač kemikalije, moraš biti štetan. Odredbe Konvencije primjenjuju se na sve države s razvijenom kemijskom industrijom. Približno 1000 postrojenja deklarirani su kao proizvođači kemikalija dvojne uporabe sadržanih u 3 popisa kemikalija. Više od 3500 tvorničkih lokacija proizvodi tzv. nepopisane organske kemikalije (Discrete Organic Chemicals). Mada su takva postrojenja izgrađena za proizvodnju komercijalnih kemikalija, vrlo lako se mogu preurediti za proizvodnju bojnih otrova (kemijskog oružja). Takva poduzeća mogu se naći u svakoj državi u svijetu. Zahvaljujući uzornoj podršci kemijske industrije, učinkovita provedba verifikacijskog režima jedno je od najvažnijih postignuća Organizacije.

Popisi kemikalija

Kemikalije koje podliježu deklaracijama i verifikacijama sadržane su u tri popisa kemikalija, ali dodatno postoji skupina tzv. nepopisanih organskih kemikalija i PSF kemikalija. U tim se popisima radi provedbe Konvencije identificiraju kemikalije za primjenu verifikacijskih mjera prema odredbama Verifikacijskog dodatka. U skladu s člankom II. podstavak 1(a), ovi Popisi nisu sastavni dio definicije kemijskog oružja.

U Popisu 1. kemikalija sadržane su kemikalije koje su bile ili mogu biti uporabljene kao kemijsko oružje i koje imaju vrlo malu ili nikakvu miroljubivu uporabu. Posjedovanje je ograničeno na 1t/god. u zaštitne svrhe. Neke od kemikalija upotrebljavaju se kao farmaceutski pripravci, kao npr. HN_2 , u liječenju nekih oblika raka, a saksitoksin i ricin u biokemijskim, farmaceutskim i toksikološkim istraživanjima.

Popis 2. kemikalija sadrži kemikalije dvojne uporabe koje se mogu rabiti kao prekursori za kemijsko oružje ili su u nekim slučajevima uporabljive kao kemijsko oružje (BZ), ali imaju primjenu i u svrhe koje nisu zabranjene Konvencijom (neke od njih se rabe kao herbicidi, insekticidi, maziva ili farmaceutski proizvodi). Tiodiglikol je kemikalija koja je prekursor za proizvodnju iperita, ali služi i kao kemikalija u proizvodnji plastičnih masa, boja i nekih pesticida.

Popis 3. kemikalija uključuje kemikalije dvojne uporabe koje mogu biti prekursori u proizvodnji kemijskog oružja ili su bile uporabljene kao kemijsko oružje (fosgen i cijandovodična kiselina), ali imaju i vrlo široku miroljubivu uporabu. Sumporov monoklorid se rabi za kao prekursor proizvodnju iperita, ali i kao intermedijar i klorirajući agens u proizvodnji boja i insekticida.

Nepopisane organske kemikalije (Discrete Organic Chemicals, DOC) su skupina kemijskih spojeva koji se sastoje od svih spojeva ugljika, osim njegovih oksida, sulfida i kovinskih karbonata. U tu skupinu ubrajaju se i nepopisane organske kemikalije tzv. **PSF kemikalije**, kemikalije koje sadrže elemente fosfor, sumpor ili fluor.

Kemikalije* Popis 1.	CAS br.	Godišnja potrošnja	Proizvodnja ili uskladištenje
		Deklaracijski prag	Inspekcijski prag
A. Otrovne kemikalije:			
(1) O-alkil- ($\leq C_{10}$, uklj. cikloalkil-) alkil- (Me, Et, <i>n</i>-Pr, ili <i>i</i>-Pr)-fosfonofluoridati			
npr. Sarin:			
O-izopropil-metilfosfonofluoridat	(107-44-8)	100 g	100 g
Soman: O-pinakolil-metilfosfonofluoridat	(96-64-0)	100 g	100 g
(2) O-alkil- ($\leq C_{10}$, uklj. cikloalkil-) <i>N,N</i>-dialkil- (Me, Et, <i>n</i>-Pr ili <i>i</i>-Pr) fosforamidocijanidati			
npr. tabun: O-etil- <i>N,N</i> -dimetilfosforamidocijanidat	(77-81-6)	100 g	100 g
(3) O-alkil- (H ili $\leq C_{10}$, uklj. cikloalkil) S-2-dialkil- (Me, Et, <i>n</i>-Pr, ili <i>i</i>-Pr)-aminoetil-alkil (Me, Et, <i>n</i>-Pr ili <i>i</i>-Pr) fosfonotioliati i odgovarajuće alkilirane ili protonirane soli			
npr. VX: O-etil-S-2-diizopropilaminoetil-metilfosfonotiolat	(50782-69-99)	100 g	100 g
(4) Sumporovi iperiti:			
2-kloretil-klormetil-sulfid	(2625-76-5)	100 g	100 g
Iperit: bis(2-kloretil)sulfid	(505-60-5)	100 g	100 g
Bis(2-kloretilio)metan	(63869-13-6)		
Seskviiperit: 1,2-bis(2-kloretilio)etan	(3563-36-8)	100 g	100 g
1,3-bis(2-kloretilio)- <i>n</i> -propan	(63905-10-2)	100 g	100 g
1,4-bis(2-kloretilio)- <i>n</i> -butan	(142868-937)	100 g	100 g
1,5-bis(2-kloretilio)- <i>n</i> -pentan	(142868-94-8)	100 g	100 g
Bis(2-kloretilio)eter	(63918-90-1)	100 g	100 g
O-iperit: bis(2-kloretilio)eter	(63918-89-8)	100 g	100 g
(5) Luiziti:			
Luizit 1: 2-klorvinildiklorarsin	(541-25-3)	100 g	100 g
Luizit 2: bis(2-klorvinil)klorarsin	(40334-69-8)	100 g	100 g
Luizit 3: tris(2-klorvinil)arsin	(40334-70-1)	100 g	100 g
(6) N-iperiti:			
HN1: bis(2-kloretil)etilamin	(538-07-3)	100 g	100 g
HN2: bis(2-kloretil)metilamin	(51-75-2)	100 g	100 g
HN3: tris(2-kloretil)amin	(555-77-1)	100 g	100 g
(7) Saksitoksin	(35523-89-3)	100 g	100 g
(8) Ricin	(9009-86-3)	100 g	100 g
B. Prekursori			
(9) Alkil- (Me, Et, <i>n</i>-Pr ili <i>i</i>-Pr) fosfonildifluoridi			
npr. DF: metilfosfonildifluorid	(679-99-3)	100 g	100 g
(10) O-alkil- (H ili $\leq C_{10}$, uklj. cikloalkil-) O-2-dialkil- (Me, Et, <i>n</i>-Pr ili <i>i</i>-Pr) aminoetil-alkil- (Me, Et, <i>n</i>-Pr ili <i>i</i>-Pr) fosfoniti i odgovarajuće alkilirane ili protonirane soli			
npr. QL: O-etil O-2-diizopropilaminoetil-metilfosfonit	(57856-11-8)	100 g	100 g
(11) Klorsarin: O-izopropil-metilfosfonokloridat	(1445-76-7)	100 g	100 g
(12) Klorsoman: O-pinakolil-metilfosfonokloridat	(7040-57-5)	100 g	100 g

* Bila koja količina kemikalija koja je prenesena među članicama Organizacije mora biti predmet deklaracije

Kemikalije* Popis 2.	CAS br.	Godišnja proizvodnja, obrada, potrošnja	Uvoz, izvoz
		Deklaracijski prag	Inspekcijski prag
A. Otrovne kemikalije:			
(1) Amiton: <i>O,O</i> -dietil- <i>S</i> -2-(dietilamino)etil-fosforotiolat ili odgovarajuće alkilirane ili protonirane soli	(78-53-5)	100 kg	1 t
(2) PFIB: 1,1,3,3,3-pentafluor-2-(trifluormetil)-1-propilen	(382-21-8)	100 kg	1 t
(3) BZ: 3-kinuklidinil-benzilat	(6581-06-2)	1 kg	10 kg
B. Prekursori			
(4) Kemikalije, osim onih navedenih u popisu 1., koje sadrže atom fosfora na koji je vezana jedna metilna, etilna ili propilna (<i>n</i> - ili <i>i</i> -) skupina ali ne i daljnji atomi ugljika, npr. metilfosfonil-diklorid	(676-97-1)	1 t	10 t
dimetil-metilfosfonat	(756-79-6)	1 t	10 t
Izuzetak: Fonofos: <i>O</i> -etil- <i>S</i> -fenil-etilfosfonotiolotianat	(944-22-9)		
(5) <i>N,N</i> -dialkil- (Me, Et, <i>n</i> -Pr ili <i>i</i> -Pr)fosforamidni dihalogenidi		1 t	10 t
(6) Dialkil- (Me, Et, <i>n</i> -Pr ili <i>i</i> -Pr) fosforamidati		1 t	10 t
(7) Arsenov triklorid	(7784-34-1)	1 t	10 t
(8) 2,2-Difenil-2-hidroksioctena kiselina	(76-93-7)	1 t	10 t
(9) Kinuklidin-3-ol	(1619-34-7)	1 t	10 t
(10) <i>N,N</i> -dialkil- (Me, Et, <i>n</i> -Pr ili <i>i</i> -Pr) aminoetil-2-kloridi i odgovarajuće protonirane soli		1 t	10 t
(11) <i>N,N</i> -dialkil- (Me, Et, <i>n</i> -Pr ili <i>i</i> -Pr) aminoetan-2-oli i odgovarajuće protonirane soli		1 t	10 t
Izuzeci: <i>N,N</i> -dimetilaminoetanol i odgovarajuće protonirane soli	(108-01-0)		
<i>N,N</i> -dimetilaminoetanol i odgovarajuće protonirane soli	(100-37-8)		
(12) <i>N,N</i> -dialkil- (Me, Et, <i>n</i> -Pr ili <i>i</i> -Pr) aminoetan-2-tioli i odgovarajuće protonirane soli		1 t	10 t
(13) Tiodiglikol: bis(2-hidroksietil)sulfid	(111-48-8)	1 t	10 t
(14) Pinakolil-alkohol: 3,3-dimetilbutan-2-ol	(464-07-3)	1 t	10 t

* Trgovanje kemikalijama obavlja se samo među članicama Organizacije

Kemikalije Popis 3.	CAS br.	Godišnja proizvodnja	Uvoz, izvoz
		Deklaracijski prag	Inspekcijski prag
A. Otrovne kemikalije:			
(1) Fosgen; karbonil-diklorid	(75-44-5)		
(2) Klorcijan	(506-77-4)	30 t	200 t
(3) Cijanovodik	(74-90-8)		
(4) Klorpikrin; triklorinitrometan	(76-06-2)		
B. Prekursori			
(5) Fosforov oksiklorid	(10025-87-3)		
(6) Fosforov triklorid	(7719-12-2)		
(7) Fosforov pentaklorid	(10026-13-8)	30 t	200 t

Kemikalije Popis 3.	CAS br.	Godišnja proizvodnja	Uvoz, izvoz
		Deklaracijski prag	Inspekcijski prag
(8) Trimetil-fosfit	(121-35-9)		
(9) Trietil-fosfit	(122-52-1)		
(10) Dimetil-fosfit	(868-85-9)		
(11) Dietil-fosfit	(762-04-9)		
(12) Sumporov monoklorid	(10025-67-9)		
(13) Sumporov diklorid	(10545-99-0)		
(14) Tionil-klorid	(7719-09-7)		
(15) Etildietanolamin	(139-87-7)		
(16) Metildietanolamin	(105-59-9)		
(17) Trietanolamin	(102-71-6)		

Pojedine nepopisane organske kemikalije

Pojedine organske kemikalije koje sadrže elemente fosfor, sumpor ili fluor (PSF kemikalije)

30 t

200 t

Druge nepopisane organske kemikalije (*discrete organic chemicals*, DOC)

200 t

200 t

Uništavanje kemijskog oružja

Pet DS Konvencije deklarirale su posjedovanje kemijskog oružja (USA, Rusija, Indija, Južna Koreja i Libija). Sva su deklarirana skladišta kemijskog oružja pod nadzorom verifikacijskog režima. Šezdeset postrojenja za proizvodnju podvrgnuto je inspekciji. Ukupno je uništeno 14 pogona, a za 5 je odobrena prenamjena. Tri od pet država (SAD, Rusija i Indija) koje su deklarirale posjedovanje kemijskog oružja provode njegovo uništavanje. Ukupno je prijavljeno nešto više od 70 000 tona kemijskog oružja. Do sada je uništeno 4000 t bojnih otrova i gotovo milijun komada streljiva punjenog bojnim otrovima. Prema Konvenciji kemijsko oružje i pogoni za proizvodnju trebaju biti uništeni do 2007. godine. Čine se veliki napori da se to i ostvari. Ključ postizanja toga cilja, naravno, vezan je s učinkovitom provedbom programa uništenja oružja koje posjeduje Rusija, što je problem ne samo Rusije nego i Organizacije i međunarodne zajednice. Očito je da će kao rezultat ekonomskih teškoća u Rusiji uništavanje definitivno zahtijevati znatna materijalna sredstva. Trenutno se postavlja pitanje ne samo da li će Rusija uništiti kemijsko oružje do 2007. godine nego da li će biti dostatno još dodatnih 5 godina, što je Konvencijom predviđena mogućnost produženja roka.

Uništavanje kemijskog oružja u SAD-u ne predstavlja tako složen problem kao što je to slučaj s oružjem u Rusiji zbog toga što su Amerikanci pravili posebne pogone za proizvodnju bojnih otrova i kemijskog oružja odvojeno od industrijskog kompleksa.

Pomoć i zaštita od kemijskog oružja

Učinkovita implementacija Konvencije jedna je od glavnih, ali ne i jedina zadaća Organizacije. Od 1999. čine se značajni napori u drugom jednako važnom području, a to je Program pružanja pomoći i zaštite prema članku X. Konvencije. U tom smislu postavljena je mreža informacija u zaštiti od kemijskog oružja i bojnih otrova. Postavljanje mreže značilo je brži pristup informacijama, savjetima ili pomoći u području zaštite od bojnih otrova (kemijskog oružja). Važna zadaća za uspjeh Konvencije rješenje je pitanja koja se odnose na poticanje međunarodne kooperacije i posebno održavanja ravnoteže između neproliferacijskih zahtjeva Konvencije i jednako tako važne promidžbe neograničenog prije-

nosa kemikalija između DS Konvencije. Konvencija sadrži mehanizme kontrole proliferacije i dopušta da se primjenjuje na dinamičan način, što uključuje ne samo djelovanje nakon prekršaja nego i sprječavanje nastajanja prekršaja.

Prema članku X. Konvencije "pomoć" znači koordinaciju i isporuku DS zaštite od kemijskog oružja uključujući i sljedeće:

- opremu za otkrivanje i alarmne sustave, zaštitnu opremu;
- opremu za dekontaminaciju i sredstva za dekontaminaciju;
- medicinske protuotrove i načine liječenja i savjete o svakoj od tih zaštitnih mjera.

Svaka DS ima pravo istraživati, proizvoditi, nabavljati, prenositi ili koristiti sredstva zaštite od kemijskog oružja u svrhe koje nisu zabranjene po Konvenciji. Obvezna je olakšati razmjenu opreme i znanstveno-tehnoloških informacija glede sredstava zaštite u svrhe koje nisu zabranjene Konvencijom. Obvezna je također podnijeti TT-u informaciju o svojim programima zaštite (za program zaštite dopušteno je posjedovanje do ukupno jedne tone bojnih otrova), koje razmatra i odobrava Konferencija prema članku VIII. Konvencije. U 2003. godini programe zaštite podnijelo je 40 % DS Konvencije. TT je postavilo bazu podataka sa slobodnim pristupom informacijama o raznim sredstvima zaštite od kemijskog oružja. Svaka DS, prema članku X. stavku 7., obvezna je pružiti pomoć na zahtjev preko Organizacije i u tom smislu poduzeti jednu od sljedećih mjera:

- pridonositi dobrovoljnom fondu za pomoć što ga je osnovala Konferencija na svojoj prvoj sjednici;
- zaključiti sporazum s Organizacijom o pribavi pomoći na zahtjev;
- dati deklaraciju o vrsti pomoći koju može pružiti na neko traženje Organizacije.

Svaka DS ima pravo zahtijevati i primati pomoć i zaštitu od uporabe ili prijetnje uporabom kemijskog oružja ako smatra:

- a) da je protiv nje upotrijebljeno kemijsko oružje;
- b) da su protiv nje korištena sredstva za suzbijanje nereda kao način ratovanja ili da je ugrožena mjerama ili djelatnostima bilo koje države zabranjenim za države stranke po članku I. Konvencije.

U članku XI. Konvencije određeno je da se "odredbe Konvencije provode na način izbjegavanja ometanja gospodarskog i tehnološkog razvitka DS i međunarodne suradnje na polju kemijskih djelatnosti u svrhe koje nisu zabranjene Konvencijom, uključujući međunarodnu razmjenu znanstvenih i tehničkih informacija te kemikalija i opreme za proizvodnju i obradu ili uporabu kemikalija u svrhe koje nisu zabranjene Konvencijom" olakšavanje maksimalne razmjene kemikalija, bez ograničenja uključujući ograničenja na području međunarodnih sporazuma koji su nespojivi s obvezama preuzetim Konvencijom.

Organizacija posebnu pažnju od 1999. godine polaže razvoju nacionalnih kapaciteta u provedbi Konvencije posebice država u tranziciji. U tom smislu pomaže nacionalne laboratorije koji žele biti referalni laboratoriji Organizacije ili jednostavno žele unaprijediti analitičke sposobnosti organizirajući školovanja, praksu ili posjete u postojeće referalne laboratorije ili laboratorije s većim znanjem i boljom opremljenošću. Daje potporu za održavanje nacionalnih skupova koji imaju veze s odredbama Konvencije. Do sada je dva puta novčano pomogla Sastanak kemičara Hrvatske i više sudionika iz istraživačkih ustanova na međunarodnim simpozijima. U znak priznanja za dosadašnju svekoliku suradnju RH kao članice Organizacije i doprinosa u istraživačkom radu, nekoliko njezinih institucija na polju sinteze potencijalnih antidota i dobivenih zamjetnih rezultata, na sljedeći Sastanak kemičara Hrvatske, koji će se održati u Opatiji od 24.–27. travnja dolazi predsjednik Znanstvenog savjeta Organizacije dr. Jiri Matousek, koji će održati kao pozvani predavač predavanje na temu: "Chemical Disarmament: Current problems in Implementing the Chemical Weapons Convention".

U 2000. godini uveden je tzv. Associate Program koji se organizira svake godine za mlade znanstvenike i inženjere u trajanju od 10 tjedana. Tijekom programa sudionici se upoznaju s odredbama Konvencije, borave u nekoliko značajnih kemijskih kompanija i znanstvenih ustanova poradi poboljšanja znanja u kemijskoj zaštiti, boljem razumijevanju kemijskih procesa i postupaka. Tijekom cijelog boravka rade na izradi istraživačkog projekta koji brane pred stručnom komisijom Organizacije na kraju Programa. Sudionik programa organiziranog u 2002. godini bio je Davor Krnić iz Chromos-Agro, Zagreb.

Aktivnost Povjerenstva Vlade RH za provedbu Konvencije

Povjerenstvo za provedbu Konvencije osnovano je odlukom Vlade RH 27. lipnja 1997. godine, Središte Povjerenstva je u Mini-

starstvu vanjskih poslova. Prva predsjednica Povjerenstva bila je veleposlanica A. M. Bešker. Trenutačno dužnost predsjednika obavlja pomoćnik ministra vanjskih poslova gospodin Tomislav Vidošević. Članovi Povjerenstva su: iz Ministarstva vanjskih poslova (Neda Matasović), Ministarstva obrane (Ivan Jukić i Zvonko Orehovec), Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (Danko Škare, tajnik Povjerenstva), Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja (Hrvoje Buljan), Ministarstva gospodarstva (Ivana Halle) i Ministarstva unutarnjih poslova (Đurđica Pavelić).

Zadaci NP određene Konvencijom su:

- održavanje stalne veze sa Tehničkim tajništvom Organizacije;
- praćenje proizvodnje, potrošnje i trgovine kemikalijama danim u popisima kemikalija (Popisi 1., 2. i 3.) Verifikacijskog dodatka Konvenciji;
- koordinacija pravodobnog prikupljanja podataka iz kemijske industrije i dostavljanje godišnjih deklaracija o stanju kemikalija TT Organizacije;
- poduka ljudi iz gospodarstva, vojske, policije i drugih vladinih organizacija koje imaju bilo kakvu zadaću u provedbi odredbi Konvencije;
- osnivanje eskortnih timova koji prihvaćaju i prate inspeksijski tim iz Organizacije za vrijeme provedbe inspekcije deklariranih industrijskih lokacija.

U proteklom razdoblju Povjerenstvo je organiziralo prihvati i provedbu šest inspekcija iz Organizacije. Inspekcije su bile u Herbosu (Sisak), DINA-i (Krk), Petrokemiji (Kutina), Belupu (Koprivnica), Iskri (Zelina) i Plivi (Novi Marof). Nacionalno povjerenstvo organiziralo je i nekoliko savjetovanja s predstavnicima kemijske industrije potencijalnim kandidatima za inspekcije, organiziralo Regionalni seminar za nacionalna povjerenstva (Dubrovnik 2000.), organiziralo Vježbu pomoći u slučaju terorističkog napada zajedno s OPCW (Zadar 2002.). Članovi su aktivno sudjelovali na više seminara i radionica koje je organizirala OPCW ili NP DS Konvencije.

Literatura:

1. Konvencija o zabrani razvijanja, proizvodnje, gomilanja i korištenja kemijskog oružja i njegovu uništenju (prijevod na hrvatski), NN Međunarodni ugovori, br. 4 – God. IV., Zagreb, 13. travnja 1995.
2. Dokumenti Organizacije za zabranu kemijskog oružja: www.opcw.org